

és ez tartott nekünk előadást. Azt mondták: ha marad valami a konyhán; megkapjuk! Aki elment előadást hallgatni, ehetett a tál maradékából. Ott hallottam azt a blódséget, hogy olyan lesz a végén a kommunizmus, hogy pénz se kell. Bemegy az ember a boltba, kiválasztja a neki tetsző nagykabátot, és elviszi fizetés nélkül. Kérdezhettünk, az emberek megkérdezték: és ha tízet visz el? Nem, hogy vinné el, az öntudat már akkora lesz az emberekbén, hogy. Egy kis kása reményében végigbóbiskoltuk.

Varabjó hadnagy. Volt az ellenőrzés. Alacsony hadnagy, Varabjó. Lekapta a sapkát, hallgatta a sapkarózsát, nem ketyeg?! Mindent szétdobált, hogy elvihesse. Volt zabrálás a fogságban. Májboroda, vagy hogy hívták, kegyetlen lágerparancsnok. Keresztbe lenyelte volna a foglyokat. Szadista.

Máskor meg, majdnem mindig, hasmenés, vérhas nyomorította az embereket. A latrina hatalmas gödör, fölötté két szál pallóval. Én befejeztem, visszamentem. Egy magyar, egy német ült egymás mellett. Az egyik megbillent, magával rántotta a másikat is. Ott verekedtek derékig a szarban. Az egyik németül, a másik magyarul szidta a másikat.

Bakaként estem fogságba. Lehettem volna tisztas, de én a szabadságot szerettem. Valami kitüntetésem volt, de elástam, mielőtt fogságba estem. A papírját is betettem a lyukba.

Kijevben építkezésen is dolgoztam. A Krescsjaton. Nekem tériszonyom van. A megmaradt tűzfalakat bontottuk el, én fent ültem, két lábam közt a fal, szép kis lovaglás volt.

Az oroszoknak vissza kellett adnia az amerikaiaknak a négytollú, négypropellerű Kurtisz repülő motorját. A németek mindig a jobb munkahelyeken dolgoztak. Ez Kijevben volt. Egy pár járt ki, leszerelni a motorokat. Ez a fricc apránként gyűjtötte a benzint, és egyszer meglógott egy géppel. Ez a hülye Hans most szökött el, amikor ilyen finom halleves van, mondta egy német.

Írt otthonról a lágerba, így mondták, sikerült neki.

A Pripeti-mocsárban meg vasútbiztosításon voltunk. Védjük a hidat a partizánok ellen. Ha nem voltunk ott, fölrobbantották.

Egyszer sikerült nekik valami. Büntetésből, mert hogy a partizánok elfutottak, egy öreg falusi parasztot fogtak el a mieink, halálra ítélték. A kivégzésre egy kovács jelentkezett, ő mindig önként vállalta. Én másfelé néztem. Ez meg, amikor a maga ásta gödörbe esett a szegény öreg muzsik, leugrott, és lehúzta a lábáról a kalúcsnit.

Tudod, csak háború ne legyen többet.

Maláriás vidék volt. Mint győztesek mentünk oda, aztán futhattunk.

Tudod, úgy voltunk vele: jó lenne már egy kicsit győzni. Csakhát a mi vezetőink nem tudták, hova kell állni. Szerintem pedig a politikusok azért vannak. Ha ennyit se tudtak, akkor bizony.

No harasó

Félig szlovák vagyok, félig magyar, de szlovák iskolába jártam, meg a négy év a fronton, úgyhogy amikor fogságba estem, megértettem, hogy ki akarnak végezni. Odaálltam a tiszt elé, ne bántsanak, a négy év alatt tudtommal senkit se lőttem agyon, akarattal senkit se találtam el, legföljebb, ha

a golyó véletlen, és hogy velük akarok menni! Velük Hitler ellen. Nem is bántottak; Szibériába kerültem, Cseljabinszk környéki erdőben dolgoztam két évet.

Fűrésztelep volt, gyár, sehol egy falu, nem volt érdemes kimenni. Csak néhány tanya a lágér körül az Urálon túl. Szobafestő és mázó voltam, azóta elvégeztem az építőipari technikumot, de akkor még csak festő voltam. Igaz, a családomban mindenki építő volt, így amikor ácsot kerestek, jelentkeztem: Csak én tettem föl a kezem, mindjárt meg is fogott a szovjet, legyen én a brigádvezető! Rám bízta, hogy szedjem össze az embereket.

Hívtam a fiúkat, én se vagyok szakember, ne féljete. Voltak velünk zsidó fiúk is, a munkaszolgálatból egyenest ide kerültek, azokat is bevettem. Mit fogunk mi csinálni, kérdezték, de megnyugtattam őket: majd én mondom, ki mit fogjon meg. Az egyik a fát cipelte, a másik fűrészelt, nem volt abban hiba. A többség német volt, meg mi magyarok, Csabáról, Komlósról többen is, idevalósi szlovák fiúk, és románok, csehek.

Negyvenhat november huszonkilencedikén ötvenkét fokot mértünk! Ebben a hidegben is dolgoztunk. A hó a barakkok tetejéig ért, valóságos utcát vágunk a hóba, nem tudtuk, mikor vagyunk a sarkon. Faházban laktunk, több barakk volt. Meg kultúrház. Később ennek az öltözőjében laktam.

Arra figyeltek föl az oroszok, hogy a színpadra szép csokor virágot festtettem. Megkérdezte a nacsalnyik, ki volt az? Nagyon tetszett neki az a festett csokor. Később senki se vállalta, csak én, mert mindig nagy baloldaliak voltunk mi Csabán, már az apám nagy baloldali volt, szóval nagy betűkkel kiírtam magyarul és németül a színpad fölé: Halál Hitlerre! No harasó, mondta az orosz, tudsz mást is festeni?

Soha életemben nem festettem mást, mint szobafalat, de volt bennem valami érzék a dologhoz. Itt aztán végre valóra váltak inasálmaim: festő lettem, igazi. A két év alatt kétszázvalahány képet festettem. Tájképeket, csendéleteket. Darabját száz rubelért adta el a tábor, hogy kinek, nem tudom, de nagyon tetszett nekik. Napjába festettem egy képet. A tábor önellátó volt, abból éltünk, amit megtermeltünk; én a képeimmel járultam hozzá. Fizetséget nem kaptam érte, csak kaptam ezt az öltözőt a kultúrházban, és nem volt más dolgom, mint a festés. Most, hatvannyolc évesen is nyolcvankét kiló vagyok, ez a rendes súlyom, de amikor hazakerültem, kilencvenkilencet nyomtam. Sose voltam olyan kövér, mint akkor! Nem fértem bele a ruhámba, amit a bevonuláskor lettettem.

A tifuszt akkor kaptam el, amikor a többivel együtt feküdtem a barakkban. Akinek erősebb volt a szervezete, ellenálló, az megmaradt. Én is, egyszerűen csak magamhoz tértem, vagy két hétig nem tudtam magamról; az első, amire emlékszem, az, hogy valaki mossa a lábom. Újra meg kellett tanulnom járni. Akkor ókás lettem, az oka oroszul gyengét, gyengélkedőt jelent, a bolnij, mint a szlovákban is, beteget, így aztán ókásként újrakezdtém az életet. Az ókás nem ment ki a barakkból, ott dolgozott valami könnyebb munkán.

Nézze, ezt a képet már itthon festettem, amikor hazajöttem. Ez is olyan, mint a kintiek voltak: szibériai táj. Ez az egyetlen emlék arról a hat évről. Mert az a hat év teljesen elveszett. Méghogy a tanulás, tapasztalat... Ezt anélkül is tudtuk. Hogy a háborúhoz semmi közünk, hogy az ember nem azért született, hanem hogy nyugodtan éljen, dolgozzon, építsen. Talán a

fiainnak, unokáimnak nem kell ugyanezt végigszenvedniük. Mert ha van vétek az ember ellen, a háború az.

A kultúrházban színház is volt, meg zenekar. A mieink is játszottak darabokat, de jöttek a szovjet együttesek is, hogy ne unatkozzunk. De mi a legjobban a cigányzenekarunkat szerettük. Rezes nem volt, hogy lett volna, nem kell az a magyarnak. Egy fölvidéki cigány volt a primás, prima muzsikus, a zenekar egész nap próbált a kultúrházban. Nekik ez volt a dolguk, mint nekem a festészet. Csak nekik eredetileg is ez volt a mesterségük.

Szóval volt ott minden, én meg az öltözőben azt csináltam, amit akartam. Egész nap senki rám se nézett, legfeljebb, amikor az aznapi képért jöttek.

Minden képre ráírtam a nevem, Nagy Péter hadifogoly, persze cirillül, Nagy Péter, vojna plenij. Ha magyarul írom, nem értik.

Mondom, nagyon tetszett a lágerparancsnoknak is, amit csináltam. Egyszer beállított hozzám a szovjet parancsnok, őrnagy volt, nagyon rendes, egyszer meghívott magához, és az asztalához ültetett, egyen velünk! Nálunk ez elképzelhetetlen lett volna, hogy egy közlegény az őrnagyával, ma már más, több a tiszt, mint akkor, meg más a szellem, de akkor a mi hadseregünkben ez lehetetlen lett volna. Egyél, mondta kint, a házában az asztalánál, ilyen volt. Na szóval, egyszer megint beállított hozzám az öltözőbe, és meztelen női képet kért tőlem. Azt, aktot. Elém tett egy francia gyufáskatulyát, azon rajta volt egy meztelen nő, gondolhatja, mekkora, mint egy öngyújtó, és a tokon volt az akt. Hogy ez legyen a minta.

Miért ne, úgyhogy elkészültem az akttal. Nagyon jól sikerült, talán a főművem volt Szibériában; mit nem adnék, ha életemben még egyszer láthatnám. Persze, ha idehoznák Csabára. Elvitték az orosz lágerparancsnok lakására. Na mondom, csak megdicsérnek.

Eltelt egy kis idő, jön a csicskása. Azt mondja, nem mondhatja meg, mi a baj a képpel, kérdezzem meg a parancsnoktól, de azért csak kibökte. Az a baj az akttal, hogy az őrnagy nem tudja, hova tegye. Mentem hozzá, mondja el, mi a hiba. Na ő is elmondta: a szobában hová tehetné, mindenütt meglátják, és még mit gondolnak róla az emberek. Megpróbálta a falra függöny mögé tenni, oda, ahova a térképet szokták tenni, de állandóan attól rettegett, hogy valaki ott is rátalál, széthúzza a függönyt és ott a falon a szépséges francia lány. Azt kérdezte, nem tudnék-e inget húzni rá, úgy talán falra tehetné.

Inget, olyat én nem tehetek, elcsúfítani ezt a szép meztelen nőt, ilyen megalkuvásra nem voltam kapható. Addig alkudoztunk, míg a végén belementem, hogy kerüljön rá egy vékony, átlátszó lepel.

Így talán még izgalmasabb lett, rejtelmes, sejtelmes. No harasó, mondta az őrnagy, ez már jöhet, ezt már kiteheti az irodája falára. Ez a lepelis akt lett aztán a láger csodája, a láger legszebb nője. Volt nálunk néhány nő, orvosnő is meg nővér, azok előtt levetkőzhettünk meztelenre, tán a bróm miatt csak szégyent éreztünk. De ez a kép hazavarázsolta bennünket Európába. Furcsa módon nem Párizsba, hanem haza, Csabára, Szarvasra, Komlóra.

Ennek az őrnagynak köszönhettem, hogy két év után hazajöttem. Indult egy szerelvény Prágába szlovákokkal, csehekkel, engem is beosztott a szlovákok közé. Sátoraljújhelyen három társammal leugrottam a vonatról, s bár a szovjet járőrök elfogtak bennünket, nem tudtak velünk mit kezdeni, átadtak a magyar rendőröknek, azok hazaküldtek. Itthon a vonat lassított a Szarvasi hídnál, leugrottunk, nehogy úgy járjunk, mint Sátoraljújhelyen. Ki tudja, mi

várja a hozzánk hasonlókat a csabai állomáson. Akármilyen jó súlyban voltam, messziről leritt rólam, honnan jöttem.

Itthon aztán KIOSZ-titkár lettem, az államosítás után szerveztük a szövetkezeteket, de az elején sehogy se ment. Fölálltam a gyűlésen, hogy így meg úgy emberek, a szövetkezeté a jövő, jött a másik szervező is a KIOSZ-tól, a szakmai, az is dicsérte a szövetkezetet, hogyne, emberek, a szövetkezeté a jövő, azt javasolta ő is, lehetőleg mindenki lépjen be; de ő nem lép be, más dolga van, nem ér rá a jövőjével foglalkozni. Nem is lépett be senki, Csabán ezért nem alakult az építőiparban szövetkezet.

Akkor még megfestettem ezt a képet, nem adnám el semmi pénzért, aztán soha többet. Valahogy elmúlt az egész.

BRASNYÓ ISTVÁN

Ükapám pisztola

*hová lett ükapám pisztola
tűzmarta kakasának egyszerű mechanizmusa
hová lett porozó szaruja
mindez itt volt a kezem ügyében
mit tettetek vele
hová lett esővert fénymarta bőríszákja
szalagtalan zsíros kalapja
cikornyás pipaszára
az egészszet hátrahagyva menetelt tovább
vagy elragadta ki tudja hol szerezte lova
híre járja hogy többé nem lehet megállítani
ingébe kap csak már bele a sötét
elcsavarogja az évszázadokat
mint aki hajlamos a csínytevésre
nem torpan meg nem ragad a sárba
ám mégis meghökkentő lehet
látni valakit
és nem látni nyomban az árnyékát is
vízparton a tovaúszó tükörképét
bár a növendék világ így is úgy is felserdül
hihetetlen eszméken nevelkedik
a bátrak megkockáztatják hogy bitófán végzik
miután a gyávák alattomban elárulták őket
vagy csak egyszerűen rajtavesztenek
és az eszméken kívül ki sem okolható
mi másra volnának jók az ideák
bár ha fegyvere van az embernek
egy az egyhez mindig van esélye*